

[0185]

ALDFRYSK HYNDERA

De âldwestfryske rjochtsboarnen hawwe ont distiid ta sa goed net har gerak krige as de âldeastfryske. Soks kin men allinne dêr al oan sjen, dat guon hânskriften út Westerlauwersk Fryslân noch nea net útjown binne! By oaren ha wy driuwend forlet fan in werprintinge. Foar ien fan 'e âldwestfryske stikken, dêr't noch mear op studearre wurde moat, soe ik efkes it omtinken freegje wolle, om't v. Richthofen by in biskaet wurd dêrút yn syn wurdboek it spoar bjuster wie. Fan 'e bidoelde tekst, titele as: *de swarte swingen*, bisteane âldfryske lêzingen yn 'e Alde Druk (Dr.), it Jus Municipale Frisonum (J.) en de kodeks Unia (U.). In hânskrift yn it Grinzer gemeentearchyf bifettet bûtendat jit in Leechdútske oersetting, dy't ta forliking tsjinje kin. De bineaming *swarte sweng* komt ek yn 'e boeteregisters foar en bitsjut dêr stéfêst 'it ûnfoege smiten mei ien of oar fochte (wetter, bier, jarre ensfh.)'. Dy omskriuwing past lykwols net foar it stik, dat ynset mei *Hyr bighinnet da suarta swinghen* (Fries. Rq. 423,5). De gearhing wiist út, dat de útdrukking dêr mei 'smoarge, minne, gemiene streken' of 'skandlike fiten' werjown wurde moat. Ta dy wandieden rekkenje de earste trije kâsten: 1) it fjochtsjen yn striid mei in sletten soen en eedswarringen; 2) it skeinen fan de wet (troch in rjochter) út jildsucht; 3) it forrie fan in striidmaet. Hwat yn 'e fuortsetting sein wurdt, printsje wy nou foar in part hjirûnder ôf:

Dr. ⁵⁾	J. ⁶⁾	U. ⁷⁾	Leechdútsk ⁸⁾
Huaso deth disse suarta suinghen.	Hwae soe det disse swarta swen-	Hwa so deth thisse suarta swen-	We so doet desse sunde offte anders

5) Sjoch ek K. v. Richthofen, Friesische Rechtsquellen 1840, s. 423, r. 23-31.

6) Sjoch ek M. de Haan Hettema, Oude Friesche Wetten II, 1847, s. 145.

7) Ms. Junius 49, 2de stik, s. 32.

8) Gemeentearchyf Grins, hs. in quarto 9, fol. 121 r/v.

jefta ander deda dissem lyck. deer aldus quaed sint. so mei him neen prester nen herm- scheidung scriwa. hine seke dine paues to Roem. jefta syn wieldig bodas. ende him di paus. ende dy prester sine hermscheidung scriwe ende sette. nei ne- den ende ney riuch- te. al ont dat. schel hi buta kerka staen ende nen man hyn- dera comma. dan datter a twischa se nioghen feet.	ghen ende oera deda dissem lyk deer aldus wreet sint so ne mey him nen prester nen hermschera scriwa/ hine seke den paeus wollen ende berfoet iefta zyn weldigha boeda ende him die paeuwes ende zyn prester riochte hermschere scrywe ney riochte iefta ney nedum al vnt dat schel hi buta der tzerka staen ende nenne man niaer koma soe deer an twiska se nioghen feet.	gan jefta andere deda thissum lik ther aldus quad send, so ne mei him nen prester nene hermschere scriwa. hine soke thine Paus jefta sine weldega boda. and him thi Paus and thi prester sine hermschere sette nei nethum jefta nei riuchte. al vnt that sal hi buta ther kerka stan and nene manne hendra coma than that ther tuischa se niochen fet.	quade dade doen de aldus quaet synt: den en gheue eijn preijster ghene pe- nitencie ende nijet absolueren Meer he sal vmme de groete sunde den pawes soeken So mach hem de pawes nadelijke pen- netenciee setten Ende tho der tyt sal he buten der kerken staen ende nÿcht neger komen der kercken dan IX voeten tusschen hem ende den ker- ken.
--	---	---	--

It is tinkt my net oerstallich en bring dat eintsje tekst earst ris yn it Nijfrysk oer: 'As immen dy skandlike fiten bidriuwet of oare dieden dêroan gelyk, dy't like kwea binne, dan mei gjin preester him in tsjerklike boete oplizze of it soe wêze moatte, dat er de paus to Rome of dy syn folmacht opsiket en de paus en de preester him in boete út genede en neffens rjocht foarskriuwe en oplizze; oant salang sil er bûten de tsjerke stean en by gjinien tichter komme as op in distânsje fan njoggen foet'.

It sil nou klearrichheit ha, dat v. Richthofen op 'e doele wie, doe't er yn syn wurdboek *hyndera* (Dr.) as 'hinter, dahinter' opfette. Fansels is *hyndera* oars neat as in njonkenfoarm fan *hendra* (U.), de forgreatsjende trep fan *hende* 'tichteby' = mnl. *hende*, *heinde*; nnl. *heinde*, nfrysk *hein*. Mei rjocht en reden hat J op dat plak dêrom *niaer* en skriuwt de Leechdútske oersetter *neger* 'neijer'. De oergong *e* > *i* yn *hyndera* is neat gjin sûnders; dy fine wy yn alle âldfryske kontreien, mar binammen biwesten de Lauwers, forlykje foar itselde noaslûd: *fenne* - *finne* 'finne, greide'; *hwensen* - *hwinsen* 'hongen'; *stenzen* - *stinsen* 'stien' (ôfslutend mulwurd). De wiksel tusken *e* en *i* sjogge wy ek op it oare plak, dat v. Richthofen oanhellet (en forkeard útleit), ntl. yn Oark. II, 76.20 (út 1473) : 'Dij fjaerda pont is, dat nymmen schel reijde winna buta dijke hendera dan aen yerde', dat wol sizze: 'De fjirde kêst is, dat gjinien bûtendyks tichterby as in roede reidsnije mei'. In oar ôfskrift fan dat stik hat *hendera* ynstê fan *hendera*.

It komt by einsluten dus hjirop del, dat it wurd *hendera* by v. Richthofen, *Afries. Wb.* 814, en allyksa by Holthausen, *Afries. Wb.* 44, dy't beidegearre 'hinter, dahinter' opjowe, skrast wurde moat. Under *hend*, dat àl yn 'e neamde

wurdboeken stiet, ha wy tonei to lêzen: *hende*, *hind(e)*, *heind* 'nahe' en dêr moatte wy ek de foarmen fan 'e bywurdlike komparatyf *hendera* (Oark. II, 76.20 far.), *hendra* (U.; hs. s. 32, r. 37), *hendera* (Oark. II, 76.20) en *hyndera* (Dr.; Fries. Rq. 423, 30) in plak ynskikke.

W.J. Buma.